

«una llum feble i grisa voleïava en l'aire, esparpallant-se i *esbandint-se* pertot arreu» (Ruyra), etc. I ampliem-ho amb els millors assagistes de princ. S. xx: «1888 --- Barcelona es desvetlla a la moderna vida europea --- una alegria de gran ciutat s'*esbandeix* pels aires; un deliri de grandesa s'encomana: és la febre de l'or!», frase de Maragall que posa de relleu Josep Pla (O. C. x, 40); «l'isolament de l'indret --- l'aire prim i *esbandit* propi de la vall, tan diferent encara avui del de Barcelona», A. Galí (pròleg al *Coll. de la B. V.*, 45).

Freqüent en Coromines, on l'estil del qual s'esplaia des dels matisos de purificació moral o figurada fins als de simple expulsió i bandejament: «Havent dinat, sense deixar *esbandir-se* la borniassa d'aquella migdiada xafogosa, caient afonat el sol, coltrada la testa --- menaren el llagut a la canal» (*Silèn*, c. 19, p. 243, O. C., 99b); «retorcidores penes que no s'havien plorat prou, i ara un foc d'amor les *esbandia*, així com el magma interior --- per la boca dels volcans», «com més plorava més el cor se m'*esbandia* de la trista quimera» (*Hores d'A. Serenes*, 70.2, 72.17); «i així, ell *esbandint-les* amb els ulls, amb l'oració, amb el pensament --- i les imatges sempre més acabades i reals, continuava la lluita porfidirosa ---» (*Silèn*, c. 16, p. 208) (d'altres encara *Hores d'A. S. II*, 42; *Pigmalió*, c. 21, p. 285; *Joan Apòstol*, p. 148). D'altres vegades, però, l'usa com un veritable sinònim de 'bandejar, expulsar': «la democràcia --- cap a les albes del Renaixement sembla que tots els pobles mahometans --- hagin d'*esbandir-la* fins de les terres occidentals d'Europa» (O. C., 1451b, 1910), «la reforma dels Contractes de conreu *esbandeix* de la terra el treball servil i el domini del paràsit, i retorna el govern de la terra al qui la treballa» (discurs de 1933, O. C., 1569b). Entremig queden passatges on se sumen l'expulsió amb la purificació: «cal afegir ara uns corollaris que *esbandeixin* de possibles confusions la meua doctrina» (*Misc. Prat de la Riba*, 1925, p. 52); «en les cartes de Maragall, gairebé sempre --- no ha començat ell, sinó que s'hi torna; aleshores cal *esbandir* en la seva manifestació allò que és reflex de la continuència i del joc de l'altre ---» (pròleg de 1936 a un volum de cartes de Maragall).

Ample i variat conjunt que no ens deixa dubtes sobre on rau l'eix del contingut semàntic d'aquest mot, tant en la llengua moderna com en el nostre segle d'Or: força més del costat de llevar, depurar i expèllir que per la banda d'expansionar o merament estendre. Spitzer el 1921 ja es va acostar bastant a un judici encertat (*LexikK*, p. 3) en no entestar-se en una solució única i simplista, amb conclusions que podem resumir així: «sigui de *expandir* (amb *sp* > *sb* com *esbargir*, oc. *esberit*), sigui de oc. ant. *bandir* 'proclamer, bannir, développer, déployer (une bannière de façon à ce qu'elle flotte au vent)', cf. arag. *esbandir* 'extender la ropa y agitarla en el agua después de haberla pasado de jabón' (Borao). No se n'aparta del tot Moll (*AORBB II*, 31; *AlcM*), però encara menys ho millora quan vol simplificar-ho, atenint-se a la primera alternativa, i partir simplement d'EXPANDERE.² 60

Amb més raó subratlla Spitzer el parentiu amb oc. *bandir*, però no és tant amb els matisos que Spitzer hi pren per base com en el de bandejament o expulsió, més descabdellat encara que aquells en occità mateix, com en català. No es tracta de la idea de «agitar» en què sembla haver reparat Spitzer en la definició de Borao, car també en esbandir la roba o la bugada, del sabó o la cendrada que li farien nosa, es tracta en el fons de bandejar-ne impureses. Així ens ho mostra el provençal, on això es diu *bandejà* en forma més inequívoca, que el *TdF* defineix «guèer le linge, l'agiter dans l'eau pour essayer le savon».

La conclusió semàntica és, doncs, que hem de partir fonamentalment del germanisme *BANDIR* (amb el qual, altrament, es combina *BANDA*: *deixar de banda*, etc.) i que la col·laboració d'EXPANDERE es limita a una minoria dels usos antics i a ajudar a l'anteposició de EX-. En el cas de les cabelleres esteses de les donzelles cincentistes, també es tracta tant o més de la noció de l'esbarriament i esbadiament de les trenes i flocs de cabell cap a una espatlla i l'altra, que no d'una expansió o propagació de la cabellera; en el cas del sacseig violent del terratrèmol apocalíptic que ens anuncia la Sibilla, la superfície de la terra és projectada çà i enllà, però no hi ha idea de 'descabdellament' o expansió; en la purificació i depuració de la pols que s'*esbandeix* el viatger fatigat és evident que hi ha bandeig però no expansió; i el mateix podem dir de l'aire que s'*aprima* (Galí), o de les quimeres, i obsessions i borniasses de Coromines, i de tota la resta.

Pel que fa al canvi de *nd* en *ld*, és sobrerera l'allusió a una gènesi fonètica que apunta Spitzer (en *abandonar de bandon* és clar que hi ha condicions dissimilatòries, no pas ací). De nou es tracta de fets de contaminació. L'impuls més gros degué partir de l'antic germanisme *esbaldir-se* 'alegrar-se, esbargir-se': al capdavant el qui s'*esbargeix*, espargeix el pensament, desenteranyina l'esperit, i fa una mica com el qui lleva el sabó de la roba o la pols del camí.³ Però, com sovint passa en aquests casos de contaminació, no és un sol el contaminador: és a força de «ploure sobre mullat» que la búixola lexical acaba per desviar-se; hi col·laboraren sens dubte el cast. *baldear* 'llançar galledes d'aigua per netejar' (des d'ambients nàutics o marinescos s'estén en català popular *fer un baldeio* 'netejar a cop d'aigua'), i la *-l-* d'*eixalavar* (EX-ELAVARE) puix que aquest és precisament 'rentar la roba posada a la bugada', 'cast. *clarificar*' segons definicions recollides per *AlcM* des de Segarra fins a Lleida i el Maestrat (el *DAG*. el posa com a sinònim d'*esbandir*).

DERIV.: *Esbandida*. *Esbandidor*. *Esbandiment*. *Esbandit*. No té res a veure (contra el que diu *AlcM*) amb el nostre mot el mall. pagesívol *esbandrir* 'rebenatar, esclatar' (Manacor, *DAG*.; exs. AMAlcover i S. Galmés en *AlcM*), car es tracta segurament d'una alteració d'*esbrandir* ('ferir brandint una arma') per ultracorrecció del vulgarisme mallorquí que canvia *pedra* en *preda* i *pendre* en *prende*; *esbandriment*. *Baltardar* figura com a antic en Lab. (1839-88), sinònim d'*esbaldir*, i no n'hi ha altra notfícia (¿potser me-